

Η ένταξη των αλβανών μεταναστών στην ελληνική κοινωνία

Θάκας Ηλίας, Ελληνικό Φόρουμ Μεταναστών, Πρόεδρος της Ομοσπονδίας Αλβανών Μεταναστών στην Ελλάδα

Οι Αλβανοί μετανάστες φέτος κλείνουν 16 χρόνια παρουσίας τους στην Ελλάδα. Από τους 800.000 καταγεγραμμένους επίσημα μετανάστες, που αριθμούνται σήμερα στην Ελλάδα, οι μισοί περίπου κατοικούν στην Αττική, με το μεγαλύτερο ποσοστό συγκεντρωμένο στο Δήμο Αθηναίων (44%). Το 51% των μεταναστών είναι Αλβανοί, το 5% Πολωνοί, το 3,8% Βούλγαροι και ακολουθούν άλλες εθνικότητες από Ασία και Αφρική.

Τα σχολεία έχουν μεγάλο ποσοστό μαθητικού πληθυσμού από δεκάδες χώρες, κυρίως Αλβανούς μετανάστες, που τους τροφοδοτούν με έναν πλούτο πολιτισμικών προτύπων. Η τοπική οικονομία αναζωογονείται από την κατανάλωση και την αυξανόμενη επιχειρηματική δραστηριότητα των μεταναστών.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, το 51% όλων των μεταναστών είναι Αλβανοί (περίπου 450.000 άτομα), οι οποίοι έχουν εξαπλωθεί σχεδόν σε όλη την ελληνική επικράτεια, όπου θα μπορούσε να αριθμήσει κανείς περίπου 200.000 οικογένειες, που ζουν και εργάζονται για μια δεκαετία περίπου. Χαρακτηριστικό αυτής της ομάδας ανθρώπων είναι ότι ο μέσος όρος ηλικίας κυμαίνεται από 25 έως 45 ετών, ενώ ξεκινάει από νεογέννητα παιδιά και φτάνει μέχρι την τρίτη ηλικία (λιγότεροι σε αριθμό), που είναι οι γονείς και οι παππούδες.

Ένας από τους λόγους, που αυτή η ομάδα ανθρώπων είναι μια από τις μεγαλύτερες σε αριθμό ομάδες μεταναστών στην Ελλάδα, είναι εκτός των οικονομικών παραγόντων υπάρχει η συνοριακή γειτνίαση (μέσω γης), πράγμα που διευκολύνει περισσότερο την είσοδο τους στην χώρα.

Ένα χαρακτηριστικό αυτής της ομάδας είναι ότι, σε αντίθεση με άλλες εθνικότητες που έχουν συγκροτήσει δικές τους γειτονίες, παρατηρείται μια διασπορά των Αλβανών στον αθηναϊκό χώρο, με αποτέλεσμα να μην έχουν σχηματιστεί αλβανικές γειτονίες. Για παράδειγμα, ο πολωνικός πληθυσμός έχει δημιουργήσει μια δικιά του γειτονιά με μαγαζιά, εκκλησία και σχολεία, στη Μιχαήλ Βόδα, στην πλ. Βάθης και την Κυψέλη, ο βουλγαρικός πληθυσμός, που είναι συσπειρωμένος γύρω από την Ομόνοια και την Πλατεία Βάθης, συνυπάρχει με άλλες μεταναστευτικές ομάδες από το πρώην ανατολικό μπλοκ, οι Αφρικανοί προτιμούν περισσότερο τις γειτονίες της Κυψέλης και των Πατησίων, οι μετανάστες από Πακιστάν, Μπαγκλαντές, Ινδία και χώρες της Εγγύς Ανατολής έχουν αναπτύξει σχέσεις μεταξύ τους και συγκεντρώνονται γύρω από τις πλατείες Θεάτρου, Ομονοίας, Βάθης και Μεταξουργείου, όπου έχουν συγκροτήσει μία μεγάλη γειτονιά.

Επίσης, οι Αλβανοί είναι αυτοί που έχουν το μεγαλύτερο ποσοστό των γεννήσεων, καθώς και το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών που σπουδάζουν και που πολλές φορές αριστεύουν, σε σχέση με όλες τις άλλες ομάδες μεταναστών.

Πάνω από 100.000 είναι ο αριθμός αυτών που έχουν τελειώσει την δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ενώ γύρω στους 20.000 νέοι και νέες που έχουν τελειώσει την ανώτατη εκπαίδευση την τελευταία δεκαετία, χωρίς να υπολογίσουμε αυτούς που έχουν τελειώσει σεμινάρια εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας. Το μεγαλύτερο μέρος των ατόμων, που έμαθαν την ελληνική γλώσσα είναι αυτοδιδασκόμενοι, άλλοι μέσα από τα θρανία (εδώ μιλάμε για τα παιδιά μας) και άλλοι μέσα από τα μαθήματα, που γίνονται είτε από το ΕΜΠ είτε από τα προγράμματα κατάρτισης για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας.

Ένας από τους βασικούς λόγους, που όλοι αυτοί οι μετανάστες αναγκάστηκαν να μάθουν την ελληνική γλώσσα, είναι ότι έπρεπε με κάποιον τρόπο να ενταχθούν στην ελληνική κοινωνία, έπρεπε να μιλάνε

με τους εργοδότες τους, είτε ακόμη και στον μανάβη της γειτονιάς. Τα πρώτα χρόνια ήταν παρά πολύ δύσκολα, ενώ τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια κινητικότητα και ειδικά όσων αφορά στο Forum Μεταναστών, που έχει διοργανώσει μέσω των καθηγητών, που εργάζονται εθελοντικά για την διοργάνωση ομάδων για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας. Επίσης και οι Σύλλογοι (ΜΚΟ) έχουν κάνει μια μεγάλη προσπάθεια για να βοηθήσουν, και ακόμη προσπαθούν σε συνεργασία με το Forum Μεταναστών, να κάνουν τα πάντα για την ένταξη και την διευκόλυνση αυτών των ανθρώπων.

Στην δεκαπενταετία αυτή έχουν περάσει περίπου 1.000.000 Αλβανοί (στους οποίους υπολογίζουμε και αυτούς που είτε επέστρεψαν στην χώρα τους είτε μετακινήθηκαν σε άλλη χώρα) και μέσα σε αυτούς υπολογίζονται περίπου 170.000, που γνωρίζουν πολύ καλά τη γλώσσα (διαβάζουν, μιλάνε και γράφουν), πράγμα που έχει βοηθήσει παρά πολύ και τους Έλληνες επενδυτές στην Αλβανία.

Στο σύνολο των μεταναστών, περίπου το 48,5% καταλαμβάνεται από γυναίκες. Επειδή, όμως, οι περισσότερες στην πλειονότητα τους γνωρίζουν λιγότερο την γλώσσα (σε σχέση με τους υπόλοιπους), είτε επειδή εργάζονται ως οικιακοί βοηθοί, είτε επειδή είναι απλές νοικοκυρές, δημιουργείται ένα τεράστιο πρόβλημα, με αποτέλεσμα να βρίσκονται πολλές φορές μακριά από τα γκρουπ που διοργανώνονται για την εκμάθηση της γλώσσας, και αυτό με τη σειρά του δυσκολεύει περισσότερο την ένταξη τους στην Ελληνική κοινωνία.

Αν και η Ελλάδα κλείνει σύντομα μια εικοσαετία εμπειρίας ως χώρα υποδοχής οικονομικών μεταναστών, η εκπαιδευτική πολιτική σχετικά με τα παιδιά από οικογένειες αλλοδαπών είναι ακόμα ελάχιστα ανεπτυγμένη και πολλαπλά ανεπαρκής.

Δύο είναι τα καταρχήν προβλήματα, που επηρεάζουν αρνητικά το θέμα της εκπαίδευσης των παιδιών, οι γονείς των οποίων είναι οικονομικοί μετανάστες. Το πρώτο είναι το γνωστό σε όλους θέμα των «χαρτιών». Ακόμα και σήμερα, μετά από τρεις μεταναστευτικούς νόμους (1975/1991, 2910/2001 και 3386/2005), τρία προγράμματα νομιμοποίησης (1998, 2001 και 2005) και με υπολογιζόμενους τους αλλοδαπούς να υπερβαίνουν το 10% του διαμέλλοντος πληθυσμού, οι οικονομικοί μετανάστες τελούν υπο καθεστώς νομικής αβεβαιότητας και προσωρινότητας.

Το καθεστώς της νομιμότητας πολλών μεταναστών παραμένει αβέβαιο ή ασαφές, λόγω καθυστερήσεων στην διεκπεραίωση των αιτήσεων για άδειες παραμονής, ασαφειών στην μεταβολή του καθεστώτος κάποιων αλλοδαπών από την λεγόμενη Πράσινη Κάρτα στο καθεστώς του νόμου 2910/2001 και πιο πρόσφατα από εκείνο στο σημερινό καθεστώς του νόμου 3386/2005. Η κατάσταση δυσχεραίνεται περαιτέρω από τα πρακτικά προβλήματα στην εφαρμογή των σχετικών Νόμων, που αφορούν στις υπερβολικές (συχνά δωδεκάμηνες) καθυστερήσεις στη χορήγηση των αδειών διαμονής, στην αδυναμία εκπλήρωσης των προϋποθέσεων ανανέωσης (ένσημα, σύμβαση εργασίας) από τους αιτούντες (λόγω τόσο της άτυπης φύσης της εργασίας τους σε οικοδομές, νοικοκυριά, άλλες υπηρεσίες και τον αγροτικό τομέα, αλλά και της απροθυμίας των εργοδοτών να εκπληρώσουν τις νόμιμες υποχρεώσεις), και στην έλλειψη ενεργητικής μεταναστευτικής πολιτικής του ελληνικού κράτους για την διαχείριση των εισροών μεταναστών εργαζομένων από γειτονικές και άλλες χώρες. Η αβεβαιότητα του καθεστώτος διαμονής των γονέων, αναπόφευκτα επηρεάζει αρνητικά την ένταξη των παιδιών στο σχολικό περιβάλλον, είτε γιατί αντιμετωπίζουν προβλήματα στο να εγγραφούν στα σχολεία είτε γιατί δεν γνωρίζουν αν πρέπει να επενδύσουν συναισθηματικά και γνωστικά στο νέο τους περιβάλλον, αφού η διαμονή τους στη χώρα κρέμεται συνέχεια από μια γραφειοκρατική κλωστή.

Επιπλέον, τα παιδιά που γεννιούνται στην Ελλάδα από αλλοδαπούς γονείς (εκτός ΕΕ), δεν έχουν καν τη δυνατότητα εγγραφής στο

δημοτολόγιο του δήμου όπου διαμένουν, για να μπορούν να πάρουν πιστοποιητικό γέννησης. Επίσης, δεν υπάρχει προς το παρόν καμία πρόβλεψη στον ελληνικό κώδικα ιθαγένειας για την πολιτογράφηση μέσα από ειδικές, κατά προτίμηση, διατάξεις των παιδιών που είναι γεννημένα στην Ελλάδα από αλλοδαπούς γονείς ή των παιδιών που ήρθαν στην Ελλάδα σε πολύ νεαρή (προσχολική) ηλικία.

Το δεύτερο βασικό πρόβλημα, που επηρεάζει το θέμα της εκπαιδευτικής πολιτικής προς τους αλλοδαπούς και ομογενείς μαθητές, είναι η έλλειψη στοιχείων τόσο για το σύνολο του μεταναστευτικού πληθυσμού όσο και για τον μαθητικό πληθυσμό συγκεκριμένα. Αν και με την ίδρυση του Ινστιτούτου Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης (ΙΠΟΔΕ) το 1996, η κατάσταση βελτιώθηκε σημαντικά με την καταγραφή των αλλοδαπών και ομογενών μαθητών, λείπουν ακόμα τα λεπτομερή δημογραφικά στοιχεία για το σύνολο του μεταναστευτικού πληθυσμού, καθώς και του μαθητικού, ούτως ώστε να υπάρχει μια συνολική εικόνα της οικογενειακής κατάστασης των μαθητών και των κοινωνικών και οικονομικών χαρακτηριστικών των οικογενειών τους, καθώς και της κατανομής τους στον ελλαδικό χώρο. Η ύπαρξη στοιχείων είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την άσκηση κρατικής πολιτικής στο θέμα της μετανάστευσης γενικά, αλλά και στους συναφείς τομείς, όπως η εκπαίδευση.

Στην συζήτηση μας για την ελληνική εκπαιδευτική πολιτική θεωρούμε από κοινού τους αλλοδαπούς, καθότι αυτοί μοιράζονται ορισμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, όπως το γεγονός ότι η ελληνική δεν είναι η μητρική τους γλώσσα, την στερεοτυπική κατηγοριοποίηση τους στο σχολείο και γενικά ως «ξένοι», «Αλβανοί», «Ρωσοπόντιοι», «Βορειοηπειρώτες», «Ουκρανοί» κ.ο.κ., καθώς και την δυσχερή κοινωνικο-οικονομική κατάσταση των οικογενειών τους. Οι δύο πληθυσμοί διαφέρουν, βέβαια, στο θέμα της νομιμότητας, αφού οι ομογενείς έχουν σαφές και σταθερό καθεστώς, είτε ως Έλληνες πολίτες (Ρωσοπόντιοι) είτε ως ομογενείς με ειδική ταυτότητα (Βορειοηπειρώτες), ενώ οι αλλοδαποί όχι.

Αυτό που παρατηρείται είναι ότι υπάρχουν εντονότερα προβλήματα εκμάθησης στους μαθητές που εντάχθηκαν στο ελληνικό σχολείο στις τελευταίες τάξεις του δημοτικού ή στο γυμνάσιο, ενώ οι μαθητές που παρακολούθησαν το ελληνικό σχολείο από τις πρώτες δύο τάξεις έχουν καλύτερες επιδόσεις και στην εκμάθηση της γλώσσας και γενικά.

Επίσης, σημειώνεται ότι αλλοδαποί μαθητές συχνά εντάσσονται σε τάξεις κατώτερες από εκείνες στις οποίες αντιστοιχεί η ηλικία τους, λόγω της ελλιπούς γνώσης τους της ελληνικής γλώσσας. Επισημαίνεται ότι η διεθνής εμπειρία έχει δείξει ότι μια τέτοια πρακτική αποτελεί ανασχετικό παράγοντα για την κοινωνικοποίηση των παιδιών και την ενσωμάτωση τους στο σχολικό περιβάλλον. Η ένταξη τους σε χαμηλότερες τάξεις βιώνεται αρνητικά, η διαφορά ηλικίας εμποδίζει την σύναψη φιλικών σχέσεων με συμμαθητές /συμμαθήτριες και εντείνει την περιθωριοποίηση και γκετοποίηση τους.

Τα τελευταία δύο χρόνια το ενδιαφέρον των Αλβανών μεταναστών είναι να μάθουν αρκετά καλά την γλώσσα, επειδή έχουν ενημερωθεί ότι για την μακροχρόνια άδεια τους είναι απαραίτητη η γλώσσα, κάτι που ουσιαστικά είναι μόνο ένα μέτρο που συζητείται από την κυβέρνηση και το Υπουργείο Εσωτερικών. Βέβαια, παρόλο που όλοι αυτοί οι άνθρωποι προσπαθούν να μάθουν την γλώσσα, σίγουρα δεν συμφωνούν επειδή είναι πολύ δύσκολο, για παράδειγμα για έναν άνθρωπο που είναι στην ηλικία των 55-60 χρονών, να καθήσει ξανά στα θρανία, να μάθει την ελληνική ιστορία, την πολιτισμική κουλτούρα της Ελλάδας αλλά και την γλώσσα. Επίσης, αυτή τη στιγμή από την Κυβέρνηση δεν υπάρχει η απαραίτητη υποδομή και στήριξη για την βοήθεια αυτών των ανθρώπων. Πάνω από τους μισούς αυτούς μετανάστες δεν μπορούν να έχουν το στίκερ ακόμη, παρόλο που έχουν 12-14 χρόνια στην Ελλάδα, εργάζονται και ζούνε στην χώρα αυτή, πληρώνουν φόρους και παράβολα, αλλά

παίρνουν ληγμένες άδειες. Το ερώτημα που τίθεται είναι πως θα μπορούσαν αυτοί οι άνθρωποι να μάθουν την γλώσσα, την ιστορία με την βοήθεια της Κυβέρνησης;

Τα τελευταία χρόνια έχει ξεκινήσει μια σημαντική καινοτομία στο θέμα της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, που ήρθε με τον νόμο 2413/1996, ο οποίος προβλέπει την δημιουργία διαπολιτισμικών σχολείων (δημόσιων ή ιδιωτικών) για την εκπαίδευση ατόμων με ιδιαίτερες εκπαιδευτικές, κοινωνικές, πολιτιστικές ή μορφωτικές ανάγκες. Ο νόμος είναι αρκετά ασαφής ως προς τους στόχους αυτών των σχολείων. Υπάρχουν σήμερα στην Ελλάδα 26 διαπολιτισμικά σχολεία: 13 δημοτικά, 9 γυμνάσια και 4 λύκεια επί συνόλου 15.174 σχολικών μονάδων (από τη βαθμίδα του νηπιαγωγείου ως τα λύκεια και ΤΕΕ). Σύμφωνα με σχετικές μελέτες, τα σχολεία αυτά έχουν εν πολλοίς μετατραπεί σε σχολεία αλλοδαπών, γιατί οι Έλληνες γονείς τα εγκατέλειψαν φοβούμενοι ότι η πολιτιστική διαφορετικότητα και η γλωσσική ιδιαιτερότητα των μαθητών επηρεάζει αρνητικά το επίπεδο μάθησης των παιδιών τους.

Στην περίοδο 1997-2000 και 2001-2004 λειτούργησαν επίσης δύο προγράμματα μεγάλης κλίμακας, τα Επιχειρησιακά Προγράμματα Εκπαίδευσης και Αρχικής Κατάρτισης (ΕΠΕΑΚ), που αφορούν στην εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας και την βελτίωση των επιδόσεων των Τσιγγανοπαίδων, των Αλλοδαπών και Παλιννοστούντων Μαθητών και των Μουσουλμανοπαίδων.

Είναι προφανές ότι το μέγεθος του προγράμματος διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, που θέσπισε ο σχετικός νόμος, είναι μηδαμινό μπροστά στην σύγχρονη πραγματικότητα του μαθητικού πληθυσμού. Τα διαπολιτισμικά σχολεία αποτελούν το 0,17% της δημόσιας εκπαίδευσης, ενώ οι αλλοδαποί μαθητές πλησιάζουν το 10% του συνολικού σχολικού πληθυσμού. Όσον αφορά στις τάξεις υποδοχής και τα φροντιστηριακά τμήματα, αν και πιο πολυάριθμα, δεν φαίνονται να πετυχαίνουν τους στόχους τους. Πρέπει να αναγνωρίσουμε, όμως, ότι δεν έχει γίνει μια συστηματική αξιολόγηση των μέτρων αυτών και δεν έχουν μελετηθεί τα τελευταία χρόνια οι επιδόσεις των αλλοδαπών μαθητών στο σύνολο τους, καθώς και η γενικότερη ένταξη τους στο σχολικό περιβάλλον. Γνωρίζουμε από τις εφημερίδες και το γνωστό θέμα «της σημαίας», ότι αρκετοί αλλοδαποί μαθητές αριστεύουν αλλά αυτοί φυσικά είναι ένας πολύ μικρός αριθμός μπροστά στο σύνολο του αλλοδαπού και ομογενούς μαθητικού πληθυσμού.

Μια σημαντική αδυναμία της διαπολιτισμικής προσέγγισης, που έχει υιοθετήσει το ελληνικό κράτος, είναι οι στόχοι της. Η εκπαιδευτική πολιτική εστιάζεται στο θέμα της εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας. Η πολιτιστική και γλωσσική διαφορετικότητα των μαθητών εντοπίζεται στην ελλιπή τους γνώση της ελληνικής και ορίζεται σαν ένα πρόβλημα που επιδέχεται επίλυση. Η επίλυση αυτή είναι μονόδρομη διαδικασία και δεν εμπλέκει τους γηγενείς μαθητές, αλλά αφορά μόνον στους «προβληματικούς», «αδύναμους» μαθητές. Το βασικό χαρακτηριστικό αυτών των μαθητών είναι ότι δεν έχουν τα ελληνικά ως μητρική τους γλώσσα. Κατά τα άλλα, όμως, πολλοί από τους μαθητές αυτούς δεν έχουν γνωρίσει άλλη χώρα από την Ελλάδα. Επιπλέον, η εφαρμογή του προγράμματος μέχρι τώρα δεν λαμβάνει υπόψη της την μητρική γλώσσα των μαθητών, ούτως ώστε να εστιαστεί η διαδικασία εκμάθησης στη λειτουργική σχέση μεταξύ των δύο γλωσσών και στην γενικότερη μετάβαση και κοινωνικοποίηση του μαθητή από τη μια κοινωνία/χώρα (προέλευσης) στην άλλη (Ελλάδα).